

บทที่ 4

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านถ้ำผึ้ง ตำบลต้นขวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเป้าหมายในการยกระดับการให้บริการทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยใช้ชุมชนช่วยกันสร้างระบบและตัวชี้วัดมาตรฐานของการให้บริการด้านต่าง ๆ ซึ่งหากชุมชนสามารถสร้างระบบดังกล่าวได้ จะทำให้ชุมชนมีความมั่นใจในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น นักท่องเที่ยวจะมีความพึงพอใจเพิ่มขึ้น การวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนทุกคน โดยให้ชุมชนเป็นผู้คิด และกำหนดมาตรฐานการให้บริการ ร่วมในการตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนด และเป็นผู้สร้างระบบกลไกการประเมินในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อใช้โครงการวิจัยเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เดินทางไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ เรียนรู้จากชุมชนอื่นหลายครั้ง โดยคาดหวังว่าชุมชนจะสามารถประยุกต์แนวคิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่การพัฒนาอื่น ๆ ได้ในโอกาสต่อไป

จากการดำเนินงานการวิจัยพบว่า ชุมชนสามารถสร้างมาตรฐานการให้บริการทางการท่องเที่ยวของชุมชนได้โดยมีรายละเอียดปรากฏในบทที่ 3 และมาตรฐานของชุมชนสอดคล้องกับกรอบดัชนีชี้วัดคุณภาพมาตรฐาน ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home Stay) ที่สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้กำหนดขึ้น และประกาศใช้เมื่อเดือนตุลาคม 2546 (โดยมีรายละเอียดปรากฏในภาคผนวก ก) ซึ่งเป็นการยืนยันว่าหากมีกระบวนการที่ดีแล้ว ชุมชนสามารถเรียนรู้และสร้างงานที่มีคุณภาพได้

คุณค่าที่ยิ่งใหญ่ของการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี ณ บ้านถ้ำผึ้ง คือ ผลตอบแทน และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน ทั้งด้านการเพิ่มทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการคงอยู่อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นของทรัพยากรธรรมชาติ โดยปรากฏผลลัพธ์ที่สำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

1.1. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการบริการด้านต่าง ๆ ของชุมชนในระดับมากที่สุด ร้อยละ 53.91 ระดับมากร้อยละ 41.25 และ ระดับปานกลางร้อยละ 4.74 โดยไม่ปรากฏความรู้สึกที่ไม่พึงพอใจ หรือพึงพอใจน้อย

1.2. เมื่อจำแนกเป็นรายการพบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการบริการด้านที่พักมากที่สุด (ร้อยละ 91.68) และการบริการอาหารเป็นลำดับสอง (ร้อยละ 90.10) และการบริการนำเที่ยวเป็นลำดับสาม (ร้อยละ 87.52)

1.3. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในระดับมากที่สุด (ร้อยละ 42.57) และระดับมาก (ร้อยละ 57.43)

โดยภาพรวมสามารถสรุปได้ว่าการเข้าร่วมโครงการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน ทำให้การบริการทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ ของชุมชนบ้านถ้ำผิงดีขึ้นอย่างชัดเจน ทำให้นักท่องเที่ยวมีความประทับใจ และมีความพึงพอใจในการบริการที่ได้รับเป็นอย่างดี

2. ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของชุมชนในการทำโครงการนำร่องด้านการท่องเที่ยว

จากการประเมินแบบมีส่วนร่วมโดยการสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล พบว่าการท่องเที่ยวทำให้บ้านถ้ำผิงประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย โดยเฉพาะในส่วนของชุมชนได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของโครงการหมู่บ้านนำร่องด้านการท่องเที่ยว 3 ประการ คือ

2.1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าป่าไม้มีพื้นที่และความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น สังเกตได้จากการมีสัตว์ป่าชุกชุม และมีสัตว์ป่าหายากปรากฏให้เห็นมากขึ้น และผลดังกล่าว ทำให้ชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ในการปลูกป่ามากกว่า 150,000 บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นบาท) และทำให้ชุมชนได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวในปี 2547

2.2. การพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้กับชุมชน พบว่า ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยรับจากการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยตรง และรายได้จากการปันผลของกลุ่ม แต่ส่วนที่กลุ่มท่องเที่ยวภูมิใจมากคือความสามารถในการกระจายรายได้แก่ชุมชนทั้งประเภทร้านค้าต่าง ๆ และการที่สามารถจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรได้ในราคาที่ดีขึ้น การที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชนเพิ่มขึ้นมากกว่าหมื่นคนในปี 2547 ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนดีขึ้นเป็นอย่างมาก

2.3. การสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนรักถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า เยาวชนโดยเฉพาะนักเรียนโรงเรียนบ้านถ้ำผิงมีกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม และร่วมกิจกรรมกับกลุ่มท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้ และสร้างสรรค์ผลงานเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน และมีความภูมิใจในชุมชนบ้านเกิดของตนเองยิ่งขึ้น

3. ผลลัพธ์อื่น ๆ

การร่วมรับผิดชอบโครงการพัฒนาการท่องเที่ยว และร่วมในโครงการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนทำให้ชุมชนได้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ อีกหลายประการด้วย

3.1. การได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ดังมีรายละเอียดปรากฏในหน้า 53-54

3.2. การมีโอกาสนในการพัฒนาคนในชุมชนทั้งในระดับผู้นำและสมาชิกกลุ่ม ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จะมีโลกทัศน์กว้างขึ้น มีความสามารถในการบริหาร และการจัดการด้านต่าง ๆ มากขึ้น การสื่อสารกับบุคคลทั่วไปดีขึ้นมาก มีการพัฒนาด้านบุคลิกภาพต่าง ๆ ดีขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำได้รับการยอมรับที่ชัดเจนจากการได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรในพื้นที่อื่นเพิ่มขึ้น

3.3. การเพิ่มทุนทางสังคมและการสร้างพลังชุมชน ซึ่งเกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มท่องเที่ยวโดยตรง และความรู้ที่ภูมิโง่ที่ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น ตลอดจนการได้รับรางวัลต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งรางวัลจากกรมพัฒนาชุมชน รางวัลลูกโลกสีเขียวของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย และความภูมิใจที่ยิ่งใหญ่เกิดขึ้นเมื่อสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จเยือนบ้านถ้ำผึ้งเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2547

3.4. การเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยมีคณะนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าศึกษาดูงานในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากสถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชนทั่วไป ซึ่งผู้เข้าศึกษาดูงานจะมีทั้งจากภาคกลาง ภาคใต้ ทั้งในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดอื่น ๆ

ความรู้ที่โดยรวมของชาวถ้ำผึ้ง คือความภาคภูมิใจที่การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้สร้างสิ่งดี ๆ แก่บ้านหมู่บ้าน ซึ่งปรากฏจากการให้สัมภาษณ์ของประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

- การเสด็จของพระพี่นาง ๆ เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2547 ทำให้คนรู้จักบ้านถ้ำผึ้งไปทั่วประเทศ
- การได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ตำบลเขียวขจี รวมทั้งรางวัลต่าง ๆ
- หมู่บ้านออกรายการโทรทัศน์หลายครั้ง
- โรงเรียนบ้านถ้ำผึ้งมีคนรู้จักมากขึ้น
- คนรวมกลุ่มกันได้ มีความสามัคคี กลุ่มเข้มแข็งขึ้น
- ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น
- รู้จักคนทั่วไป สามารถแลกเปลี่ยนความรู้กัน ได้เกิดความรู้รอบตัวมากขึ้น
- หมู่บ้านพัฒนาเร็ว มีความเจริญ สะอาด และปลอดภัย
- คนในชุมชนมีจิตสำนึกรักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งรักบ้านเกิดของตนเอง

- ชุมชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น
- ลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตร โดยเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ
- สมาชิกเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการ
- สามารถนำเอาความรู้ที่ได้รับการอบรมมาพัฒนาตนเอง และบริหารจัดการในครอบครัวตัวเองได้ ซึ่งไม่จำเป็นต้องทำเพื่อกลุ่มท่องเที่ยวอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะ

แม้ที่ผ่านมารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านถ้ำผึ่งจะปรากฏคุณประโยชน์แก่ชุมชนอย่างมหาศาล แต่ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับผู้นำและความเข้มแข็งของชุมชนเป็นสำคัญ ดังปรากฏในคำสัมภาษณ์ของชุมชนในหน้า 48 และการสรุปผลการเรียนรู้ของชุมชนในหน้า 58 – 59 จะต้องมีประสานต่อแนวคิด อุดมการณ์ และกิจกรรมการพัฒนาให้ต่อเนื่อง ประกอบกับการท่องเที่ยวที่มีภาพที่สัมพันธ์โดยตรงกับการสร้างรายได้เป็นเงินและวัตถุ จึงเป็นความเปราะบางทางอุดมการณ์และเป้าหมายของการพัฒนาที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ซึ่งผืนกระแสนการท่องเที่ยวในระบบทุนนิยมทั่วไป ดังนั้นชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรเตรียมการด้านต่าง ๆ ดังนี้

ก. ด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

1. เตรียมผู้สืบทอดด้านการนำกลุ่มและชุมชนที่เข้มแข็งและมีศักยภาพ เพื่อปฏิบัติงานต่อจากผู้ใหญ่บุญทัน บุญชูคำ และนายสุริยา กงชนะ คณะผู้สืบทอดควรได้มีการฝึกทักษะด้านการสื่อสารการพัฒนาบุคลิกภาพ และการสานต่อเจตนารมณ์ของกลุ่ม ตลอดจนมีความพร้อมที่จะเสียสละ อุทิศเวลาให้กับงานส่วนรวม

2. พัฒนาความเข้มแข็งและความรู้ด้านข้อมูล และทักษะการสื่อสารสำหรับผู้นำเที่ยวเพิ่มเติม ตลอดจนจัดผู้นำเที่ยวที่มีศักยภาพและความหลากหลายเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนควรมีบทบาทในการนำเที่ยวมากขึ้น

3. ควรมีการขยายฐานสมาชิก และผู้รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวสู่กลุ่มเยาวชนเพิ่มขึ้น โดยมีมาตรการจูงใจ และให้รับผิดชอบในกิจกรรมที่เหมาะสมทั้งในส่วนกิจกรรมที่มีอยู่เดิมหรือสร้างกิจกรรมใหม่ เพื่อใช้ในการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเยาวชนและเตรียมฐานผู้สืบทอดการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

4. ควรใช้มาตรฐานการให้บริการที่สร้างขึ้นในการพัฒนาคุณภาพการให้บริการอย่างต่อเนื่อง และขยายการสร้างมาตรฐานด้านแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ระบบมาตรฐานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ข. ด้านการพัฒนาและรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวบ้านถ้ำผิงส่วนใหญ่มีความเปราะบางทางระบบนิเวศ โดยเฉพาะถ้ำน้ำตก และพันธุ์พืชหายากประเภทกล้วยไม้ป่า ว่านค้างคาว (ดอกไม้สีดำ) ปาล์มราหู เตยภูเขา ฯลฯ เพื่อรักษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีมาตรการ ดังนี้

1. ครู นักเรียน โรงเรียนบ้านถ้ำผิง และชุมชนควรจัดหลักสูตรท้องถิ่นด้านการท่องเที่ยว และ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติประเภทต่าง ๆ และทำการกำหนดมาตรฐานในการดูแลรักษาทรัพยากรในถ้ำ มาตรการและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ในการเที่ยวถ้ำให้ชัดเจนก่อนเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม

2. ชุมชนควรจัดให้มีแปลงเพาะเลี้ยง และขยายพันธุ์พืช เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวเป็นการเฉพาะ และห้ามนำพันธุ์พืชจากป่ามาเพาะขายโดยตรง

3. ชุมชนควรดำเนินมาตรการในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และรักษาวัฒนธรรมชุมชนอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง

ค. ด้านการรักษาคุณภาพและมาตรฐานการให้บริการทางการท่องเที่ยว

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะส่วนราชการระดับอำเภอ ตำบล ควรให้การสนับสนุน ดูแลบ้านถ้ำผิงในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ติดตาม ประเมินคุณภาพและมาตรฐานการให้บริการทางการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. ดำเนินการให้ที่พักชุมชนบ้านถ้ำผิงผ่านการรับรองมาตรฐานประเภทที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home Stay) ของสำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

3. พัฒนาเชื่อมโยงการท่องเที่ยวบ้านถ้ำผิงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักอื่น ๆ ในเขตอำเภอพนมและบ้านตาขุน

4. สนับสนุนให้ชุมชนมีความพร้อมในการเป็นศูนย์การเรียนรู้และศึกษาดูงานด้านการพัฒนาชุมชน และการท่องเที่ยวชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะทั้งหลายมีเป้าหมายให้การท่องเที่ยวบ้านด้าฝั่งมีความยั่งยืน แต่จะเป็นจริงได้
ย่อมต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจในหลักการของการพัฒนาที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน การมีส่วนร่วมและ
กระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือ มุ่งสู่คุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข แวดล้อมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ
ที่สมบูรณ์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้รับการสืบสานและอนุรักษ์อย่างรู้คุณค่า มีความ
มั่นคงในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รู้เท่าทันกระแสโลกาภิวัตน์ และยึดหลักคุณธรรมเป็น
ภูมิคุ้มกันการทำงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตลอดไป